

REFLECTAREA IMAGINII LUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN POEZIA OPTZECISTĂ

Drd. Bianca NICOLAE (BOTA)
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

***Abstract:** The study aims to analyze the poems published in honor of the leader in a high-caliber cultural weekly, which contributed to the consolidation of Romanian literature of value, namely “România literară”. We have considered the ninth decade, as this was when the cult of the dictator's personality peaked. In an attempt to create the illusion of destalinization and to destroy the cult of his predecessor's personality, Nicolae Ceaușescu allowed a period of relaxation even in the literary field. Still, to avoid the danger that this freedom would not lead to the formation of an intellectual elite, the leader forcibly imposed socialist realism in the eighth decade and intensified censorship. Because both the public and the writing elite had felt the taste of freedom if only for a moment, a return to the socialist realism of the 1950s was impossible. So the 'myth of the endangered homeland', as Eugen Negrici calls it, was imposed. The leader used this opportunity to strengthen his cult of personality, seeing himself as a national hero, a savior with the ability to lead the people to the highest heights of progress and prosperity. Analyzing the approximately 350 poems published in “România literară” during the 1980s, we find that they appeared mainly on the occasion of the President's birthday or on the eve of national holidays such as 1 May or 23 August, or on the occasion of the Congresses of the Communist Party of Romania, a common motif in the poems being the 9th Congress, when Nicolae Ceaușescu became general secretary of the party. Ceaușescu's image is that of a supreme leader, the perfect strategist who sacrifices himself for the country as God did for his creation. At other times he is portrayed as a self-sufficient demiurge who holds the whole universe on his shoulders. Ceaușescu is the First Son of the Fatherland, Fighter, Beacon, Visionary, Hero, and, last but not least, the Great Revolutionary, because the idea is propagated that he was the one who liberated Romania from the fascist yoke. Thus, what before communism represented the celebration of work, became the celebration of liberation from enemy oppression, which was claimed by the cult of the President. Politically motivated, obviously irrational, and black, such as the propaganda in communist Romania, based on pseudo-rational evidence, hiding its true purposes and legitimizing lies as truth. It used all possible levers to achieve its aims, and poetry was one of the ways it did so. Thus, propaganda succeeded not only in tarnishing the aesthetic but also in compromising the image of the poet.*

***Keywords:** propaganda, engaged poetry, cult of personality, manipulation, censorship*

1. Despre cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu

Nicolae Ceaușescu se numără printre dictatorii secolului XX care au reușit să își creeze un cult al personalității. În sensul acesta, s-au folosit multe hiperbole, dar, înainte de a le examina, s-ar putea dovedi util să ne îndreptăm atenția spre personalitatea și parcursul profesional al omului Nicolae Ceaușescu.

Astfel, încă din adolescență, Nicolae Ceaușescu este arestat pe motiv că distribuia manifeste comuniste. El vedea în ideologia comunistă o soluție la

problemele cu care societatea se confrunta. De aceea, își riscă libertatea în repetate rânduri, dovedind o înverșunare ieșită din comun pentru promovarea ideologiei comuniste, iar în 1936 ajunge în închisoare unde va sta doi ani, tot pe motive politice.

În 1954, Nicolae Ceaușescu devine secretarul Comitetului Central, iar în 1965, la moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, el ajunge secretar general. Această poziție îi oferea doar statutul de purtător de cuvânt al unei conduceri colective. Ceaușescu s-a folosit însă de acest prilej pentru a se face plăcut mulțimilor și pentru a-și câștiga un renume mondial. Astfel, în 1968, când Uniunea Sovietică invadează Cehoslovacia, România nu oferă niciun ajutor U.R.S.S.-ului, Ceaușescu alegând să țină un discurs înflăcărat prin care condamna această acțiune. „În timp ce tancurile intrau în Praga, Ceaușescu a convocat o mare adunare în Piața Palatului, în fața Comitetului Central. A ținut un discurs înflăcărat, condemnând acțiunile lui Leonid Brejnev și considerându-le «o mare greșeală și o primejdie gravă pentru pacea în Europa». A devenit peste noapte erou național, iubit pentru promisiunea că niciunei puteri nu i se va permite «să încalce teritoriul patriei noastre».”¹

Acest moment poate fi considerat începutul manifestării cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu. Ulterior acestui discurs, Nicolae Ceaușescu a început să aibă parte de sprijin din partea poporului, a devenit un lider popular. În plus, acest gest a determinat închegarea partidului în jurul președintelui, probabil și din teama unei posibile intervenții din partea Uniunii Sovietice.²

În plus, cercetătoarea Manuela Marin susține că în spatele cultului personalității lui Ceaușescu se află necesitatea de a-l proteja pe acesta de Uniunea Sovietică, deoarece președintele ajunsese să se identifice cu noua politică de *independență*. „Apariția și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu s-a sprijinit și a avut în centrul său identificarea organică a secretarului general cu politica de *independență* a țării, în fapt a PCR, față de Uniunea Sovietică.”³

Printre implicațiile ulterioare ale discursului lui Ceaușescu din 21 august 1968 se numără și vizita președintelui Statelor Unite ale Americii, Richard Nixon, care ar fi afirmat despre liderul socialist „o fi el comunist, dar este comunistul nostru”⁴. Se pare că această vizită l-a inspirat pe Ceaușescu, care, la numai trei zile după acest eveniment, a convocat o întâlnire de partid la care i-a obligat pe membrii acestuia să îl aleagă în mod direct. Acesta a fost punctul de plecare al unui lung periplu pe care Ceaușescu l-a întreprins, nu doar la figurat, el nemaiputând fi înlăturat de la conducere de către Comitetul Central, ci și la propriu, căci de atunci a început să întreprindă călătorii în întreaga lume. Cea din iunie 1971 avea să producă asupra lui Ceaușescu o impresie puternică. El a vizitat atunci China și Coreea de Nord și s-a lăsat furat de aparențele unei țări înfloritoare, în care toți oamenii munceau din greu,

¹ Frank Dikötter, *Cum să fii dictator. Cultul personalității în secolul XX*, trad. de Doru Căstăian, Iași, Polirom, 2020, p. 198.

² Dumitru Popescu, *Am fost și cioplitor de himere*, București, Editura Expres, 1993, pp. 153-154.

³ Manuela Marin, *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 83.

⁴ John Sweeney, *The life and evil times of Nicolae Ceaușescu*, Londra, Hutchinson, 1991 apud. Manuela Marin, *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008, p. 200.

era disciplinați, iar consecințele ostenețelor se vedeau în bunăstarea de care aveau parte. Astfel, iluzionat de ceea ce văzuse în est, Ceaușescu se întoarce în țară și lansează propria sa revoluție culturală, care, la drept vorbind, avea să fie o involuție, cu repercusiuni adânci în cultura românească. Cuvântul de ordine este „făurirea omului nou”, dispoziție pentru care se pune în mișcare întreg aparatul propagandistic. Cenzura ia din nou proporții, iar libertățile de care românii avură parte începând cu anul 1965 iau sfârșit.

Și acest moment contribuie în mod semnificativ la dezvoltarea patologică a cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu, acela care cu doar câțiva ani în urmă criticase cultul personalității lui Stalin, pe motiv că „a fost zeificat, punând în umbră partidul”⁵.

În 1978, aniversarea de șaiszeci de ani a președintelui a fost o modalitate prielnică de consolidare a cultului personalității sale. S-au organizat nenumărate acțiuni festive, iar ceremoniile au durat săptămâni întregi. Pe plan cultural, aniversarea zilei de naștere a președintelui a fost un prilej de umilire a oamenilor de cultură, fie că vorbim de actori, compozitori sau scriitori, respectiv o oportunitate de afirmare sau de câștig, dacă avem în vedere acei așa-zii artiști de mâna a doua. Aniversarea a șaiszeci de ani a președintelui nu a fost prima organizată cu fast, dar le-a întrecut cu mult pe cele de dinainte. În schimb, în anii '80, zilele de naștere ale lui Nicolae Ceaușescu și ale consoartei sale, care începe a fi sărbătorită din anul 1979, se extind și în cadrul sărbătorilor naționale, astfel că 1 Mai sau 23 August ajung să fie niște prilejuri de omagiere a celor doi.

Mai mult, în deceniul nouă, cu cât sărăcia creștea, cu atât președintele pretindea recunoștința poporului. Lucrurile păreau să scape de sub control, societatea părea bolnavă, iar semnele acestei boli se vedeau pretutindeni, atât în presă, unde prima pagină a ziarelor era împânzită cu realizările, pe nedrept numite deosebite, ale lui Nicolae Ceaușescu, cât și în artă, unde libertatea de exprimare era subjugată comandamentelor partidului.

2. Revista *România literară*

În cele ce urmează, vom selecta poeziile publicate în săptămânalul *România literară*, rezumându-ne la deceniul nouă, în care cultul personalității președintelui lua proporții considerabile.

Opțiunea pentru revista *România literară* se explică prin faptul că aceasta este o publicație cu renume în domeniul literar, fiind, pentru o perioadă îndelungată, principala publicație a Uniunii Scriitorilor. Propriu-zis, revista *România literară* apare în 1954 sub numele *Gazeta literară*, după revista sovietică *Literaturnaia gazeta*, asemănarea nefiind întâmplătoare, căci, la vremea respectivă, societatea românească era semnificativ influențată de cultura sovietică. Semn al unei desprinderi de comandamentele rusești, în 1968, revista își schimbă numele, devenind *România literară*, titlu pe care îl păstrează până în prezent.

Apărută la 10 octombrie 1968, în contextul relativei destinderi ideologice din anii '60, *România literară* își propune o îndepărtare de modelele sovietice și

⁵ „Scînteia”, 13 decembrie 1961, p. 2.

afirmarea unei identități distincte în cadrul blocului est-european. Deși în contextul politic al vremii chiar și publicațiile culturale aveau o miză politică, echipa redacțională a luptat pentru a crea un spațiu al valorilor literare autentice.

Printre redactorii revistei se numără Geo Dumitrescu, Nicolae Breban și George Ivașcu, care ocupă această funcție până la moartea sa, în 1988. Lui i se datorează în mare parte prestigiul de care publicația are parte. Dând dovadă de abilitate în ceea ce privește jocurile politice, care presupuneau ca orice publicație, fie ea și de cultură, să plătească un tribut ideologiei totalitariste, George Ivașcu luptă pentru autonomia culturală a revistei. Totuși, articolele și poeziile scrise în cinstea președintelui cu ocazia aniversărilor oficiale ale regimului ajută la consolidarea cultului personalității acestuia. Fără a încerca, în vreun fel, discreditarea revistei, ci recunoscând meritul ei la consolidarea unei literaturi valoroase, în special în anii '80, când lucrurile se înrăutățeau pe scena politică, ne vom ocupa de poeziile publicate în acest săptămânal în cinstea lui Nicolae Ceaușescu.

3. Poezia închinată lui Nicolae Ceaușescu și săptămânalul de cultură

Între anii 1980 și 1989, s-au publicat în revista *România literară* aproximativ 350 de poezii în cinstea președintelui. Despre Nicolae Ceaușescu s-a scris cu ocazia unor sărbători, precum: 1 mai, 23 august, aniversarea Congresului al IX-lea, dar mai ales la ziua de naștere a președintelui.

Dacă în fiecare an în *România literară* se scriau aproximativ 30 de poezii închinare conducătorului, în 1984 numărul acestora se dublează, ca urmare a faptului că are loc Congresul al XIII-lea al P.C.R. Fenomenul se repetă cinci ani mai târziu, cu ocazia celui de-al XIV-lea Congres.

În ceea ce privește așa-ziii poeți care au scris pe această temă la *România literară*, ei sunt foarte diverși, numărul lor ajungând până la o sută zece. Din prisma frecvenței apariției, în top zece se află Ion Potopin, Viorel Cosma, Dumitru Grigoraș, Ion Crînguleanu, Radu Felecan, Ion Popescu, Virgil Teodorescu, Constantin Clisu și Viorel Varga.

Dacă în anii '50, la instaurarea comunismului în România, asistăm la o poezie preponderent epică, în anii '80, metodele se schimbă, iar poeziile epice aproape că dispar cu desăvârșire. Apar însă poemele omagiale ample, care includ mai mulți recitatori, joc scenic și, bineînțeles, fundal muzical, Nicolae Arieșescu fiind autorul unor asemenea versuri, despre care Marian Popa afirmă că sunt „o valorificare a stereotipurilor cantatelor și oratoriilor pentru brigăzi și ansambluri cu dimensiuni variabile, care primesc fără întrerupere misiuni agitatorice, încă de la începutul democrației populare, ba chiar și mai vechi naziste”:⁶ „Recitator 1: Că suntem azi aici, e semnul bun/ Că Fiu iubit, avem în fruntea Țării/ Pe Ceaușescu Nicolae, El, bărbatul/ Ce-și poartă Țara-n sufletul visării! [...] Recitator 3: Când spunem Ceaușescu spunem Om,/ Un om cum România poate naște;/ Acesta-i adevărul Țării noastre,/ Și cine vrea, să-ncerce-a ne cunoaște! [...] Recitator 1: E visul lui!/ E crezul lui!/ Și viața lui supremă!/ E România visul lui de-o viață!”⁷ Deseori recitării sunt îmbinate cu cântece patriotice, așa cum se

⁶ Marian Popa, *Istoria literaturii de azi pe mâine*, București, Fundația Luceafărul, 2001, p. 19.

⁷ Nicolae Arieșescu, *Aprindem sus iubirea partidului prin tine*, în „România literară”, Anul XIV, nr. 4, 22 ianuarie 1981, pp. 12-13.

prezintă printre rânduri: „coloană sonoră, eventual un cântec patriotic care să susțină mesajul și emoția poetică a versurilor ce urmează”.⁸

Tot acest spectacol ridicol amintește de manifestările populare care sunt minuțios programate în decursul întregului an. Populația este adunată cu sila pentru a înscena primirea călduroasă a președintelui, se fac repetiții pentru dansurile populare și scandările de lozinci, dintre care cele mai apreciate de conducător sunt cele care conțin numele domniei sale: CEAUȘESCU-PCR, CEAUȘESCU ȘI POPORUL sau PARTIDUL-CEAUȘESCU-ROMÂNIA, care apare deseori și în poeziile pe această temă, iar această din urmă lozincă „pare a fi traducerea sau măcar o variantă a sloganului nazist «Ein Reich-Ein Volk-Ein Führer»”.⁹

Indiferent că vorbim despre un poem amplu sau despre unul restrâns ca număr de versuri, se dorește folosirea unui limbaj poetic, o exprimare frumoasă, cu multe figuri de stil, în care Ceaușescu este preamărit pentru victoriile sale. El nu este privit ca un sfânt, ci ca un dumnezeu, este zeificat, un uriaș care poate face tot ce vrea, dar care alege întotdeauna binele poporului: „Sub uitătura-ți cea vulturească/ Și glodul, și piatra le faci să rodească,/ Lumini din lumină înmănunchi,/ Cascadele toate-ți cad în genunchi./ Sub pasul tău ales./ Mai sunt multe de dres,/ [...] Și dealuri, și fagii din munți,/ Te-așteaptă să-i săruți pe frunți.”¹⁰

Privind înspre poezia închinată lui Hitler în anii ‘30, observăm trimiteri frecvente la divinitate, multe poezii fiind chiar construite ca niște rugi pentru conducător: „Gott, sei mit unserm Führer,/ Gott, segne seine Hand./ Gott, schütze unser deutsches/ Heißgeliebtes Vaterland!”¹¹ („Doamne, fii cu conducătorul nostru,/ Doamne, binecuvântează-i mâna./ Doamne, protejează-l pe germanul nostru/ Patria noastră dragă și iubită!”). Alteori, germanii afirmă că cea mai mare fericire a lor este dată de faptul că îl au pe Hitler drept conducător: „Daß Gott dich uns gegeben,/ ist unser höchstes Glück” (Faptul că Dumnezeu ni te-a dat/ Este cea mai mare fericire a noastră”), iar dacă îl vor urma, acesta îl va aduce pe Dumnezeu din nou la germani¹².

Versificatorii români, în schimb, nu îl implică pe Dumnezeu în textele lor de adorare către conducător, ci fac din însuși Nicolae Ceaușescu un zeu, care creează lumea prin cuvânt: „Toate cuvintele sale sînt raze vii/ Care devin lanuri de grâu, combinate siderurgice,/ și baraje, salbe de hidrocentrale./ Toate cuvintele marelui ctitor/ Devin orașe, cetăți de lumină,/ Devin, zilnic, popor, făurindu-se pe sine/ Liber și unit în jurul luminii partidului.”¹³ El este un uriaș atotputernic, care decide soarta lumii: „Am văzut un OM cum ținea în palmele sale,/ ca într-o balanță nemăsluită,/ trupul ȚĂRII”.¹⁴ El realizează ierarhia valorilor în societate, se îngrijește de viitorul tinerei generații și-i așază fundamentele: „rînduindu-i, după trebuință,/ datinile vechi și datinile noi,/ așezînd strămoșii pe soclurile nemuririi,/ vorbindu-le copiilor ca un părinte,/ temelii rostuind/

⁸ *Ibidem*.

⁹ Marian Popa, *Op. cit.*, p. 16.

¹⁰ V. Copilu-Cheatră, *Garoafe roșii pentru Marele Ales*, în „România literară”, Anul XIII, nr. 12, 20 mar. 1980, p. 6.

¹¹ L. von Schenkendorf, *Gott, segne unseren Führer!*, <https://archive.org/details/gott-segne-unseren-fuhrer-version-2> (accesat la data de 8 decembrie 2023).

¹² Hans Prescher, *Hymnen auf Adolf Hitler*, <https://www.spiegel.de/geschichte/peinliche-poesie-a-949734.html> (accesat la data de 8 decembrie 2023).

¹³ Ion Crînguleanu, *În limba română*, în „România literară”, Anul XXI, nr. 2, ianuarie 1988, p. 6.

¹⁴ Radu Selejan, *Omul țării*, în „România literară”, Anul XIX, nr. 4, 23 ianuarie 1986, p. 6.

întru măreția României de azi.”¹⁵

În fața lui se închină natura: „El s-a născut din doruri, la margini de izvoare,/ În munții unde brazii istoriei se-nchină,/ Și-a traversat a nopții adîncă închisoare,/ Pe-a României brazdă însămiîntînd lumină.”¹⁶

Acestea sunt însă doar câteva aspecte ale poeziei scrise în cinstea lui Ceaușescu. Când încep să apară acestea, care sunt sursele de inspirație și motivațiile celor care le compun și care este profilul poetului, respectiv al receptorului unor astfel de versuri sunt câteva întrebări asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează.

4. Primele apariții ale versificației encomiastice

Așa cum era de așteptat, explozia de elogii la adresa președintelui apare abia după 1971, când sunt publicate *Tezele*, iar istoricul literar Marian Popa subliniază că primele semnale ale encomiasticii ceaușiste se ivesc cu ocazia unei festivități politice. El atrage atenția că descrierea din „Scînteia” a uverturii Conferinței Naționale a Organizației pionierilor are un caracter de pregătire psihică, asemeni salutului versificat, care reprezintă un semnal, o anticipare a poeziei scrise în cinstea conducătorului: „Și dacă-n suflet azi ni se-ntretaie / Frumos trecut, prezent și viitor, / E că ni-i Ceaușescu Nicolae / Părinte drag și bun conducător.”¹⁷ Pentru a atinge coarda sensibilă a auditoriului și mai ales a președintelui, poetul anonim face trimitere la greutățile pe care Nicolae Ceaușescu a trebuit să le înfrunte în copilărie, în lupta sa cu orânduirile politice ale vremii: „Știm cum a fost cîndva copilăria / Tovarășului Ceaușescu, toți! / Cu inima, cu fapta și cu gîndul / El ni-i ocrotitor și rază către soare, / Iar noi crescînd împodobim pămîntul / Și sîntem patriei prezent și viitor și floare.”¹⁸

Tot în aceea perioadă sunt publicate și în „România literară” primele poezii la adresa conducătorului, deoarece numărul din 26 octombrie 1972, nu doar că se deschide cu un raport al Conferinței din 22 octombrie, dar conține și o poezie semnată de Vlaicu Bârna, care prezintă originile fantasmagorice ale președintelui, plasat stîngaci în domeniul miraculosului prin apelativul *Făt-Frumos din Lacrimă*. Construit pe baza unor verbe la condițional-optativ, discursul prezintă intenția de *dumirire* a autorului cu privire la originile ancestrale ale conducătorului: „De-aș putea întoarce pe fusele timpului / valul de pînză al întîmplărilor / pînă la ducele Golu, pînă la vulturul / ce-și arunca umbra deasupra sulitelor / lui Negru Voievod, [...] / m-aș dumiri cum s-a ivit sub zodii, / cu zestrea lui, sub stelele Carpaților, / alesul, Făt Frumos din Lacrimă!”¹⁹

5. Surse de inspirație și motivații

Apariția versificației encomiastice este posibilă din mai multe cauze. Ca în momentul de glorie maximală a lui Hitler, au fost scriitori care nu au putut face o diferență între conducătorul țării și un ideal național. În plus, unii scriitori sunt interesați de susținerea unui statut social sau a bunăstării materiale proprii. Alții, în special etnici, elogiază conducătorul pentru că speră să poată ajunge în Occident, iar alții, foarte puțini desigur, din sinceritate. „Poeti fără talent vor să-și asigure o poziție locală incertă, să-și

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Ion Văduva-Poenaru, *Eroul națiunii*, în „România literară”, Anul XVII, nr. 4, 26 ianuarie 1984, p. 6.

¹⁷ *Conferința Națională a Organizației pionierilor*, în „Scînteia”, Anul XLI, nr. 8946, 22 octombrie 1972, p. 3.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Vlaicu Bârna, *Geneză*, în „România literară”, Anul V, nr. 44, octombrie 1972, p. 3.

amelioreze o stare materială precară; [...] se afirmă encomiastic scriitorii dornici să-și trăiască ziua și nu viața, inapți pentru remușcări și regrete, fără sentimentul penibilului; [...] participă la acțiunea de sacralizare scriitori din administrația culturii, ca să nu-și piardă funcțiile.”²⁰

În ceea ce privește sursele de inspirație, pentru că ea apare după 1971, poezia închinată lui Nicolae Ceaușescu urmărește directivele din celebrele *Teze*, după cum se promovează și în presa vremii: „Reținând sub proiector cu precădere literatura noastră actuală și îndeosebi cea creată după Congresul al IX-lea al P.C.R., vom constata cu satisfacție că indicația cu privire la sursele de inspirație din Tezele pentru Congresul al XIV-lea este întrutotul valorificată creator în cele mai valoroase opere ale scriitorilor noștri din ultimul sfert de veac, în poezie, în proză, în dramaturgie și în publicistica literară...”²¹ Poeții sunt îndemnați să urmărească „cu consecvență” directivele prezentate la Congresul al XIV-lea, izvorul primordial fiind poporul român, „realizările noastre socialiste”, dar și „istoria glorioasă a acestuia”, „spiritul getic”.

Un alt articol, mai vechi, susține, încă din titlu, ideea că „istoria națională oferă scriitorului o inepuizabilă sursă de inspirație”²², iar de pe aceeași pagină aflăm că scriitorul nu își poate permite luxul să fie independent din punct de vedere etic, căci prezentul „l-a îngustat”. „Evoluția societății moderne nu mai permite scriitorului să se retragă în „independența sa etică” (cum se exprima Slavici), spre a observa și judeca relativ detașat lumea, dintr-un punct de vedere aflat deasupra istoriei. Actualitatea l-a acaparat definitiv și irecuperabil, i-a „îngustat” sfera de mișcare, limitându-l la istoria care se face, la prezentul său, pe care-l trăiește urmărit de umbrele trecutului apropiat și atent la șansele viitorului imediat. Problema crucială a devenit pentru el, ca și pentru orice individ conștient de sine, politicul. [...] Totul e politic azi, inclusiv apolitismul.”²³ Oricât de absurde par aceste texte, ele reprezintă o mărturie că literatura devine, devoalat, un instrument de propagandă. Apar evidente contradicții în termeni, afirmații contare bunului-simț, concepute ca să sune bine, să se plieze pe cerințele partidului.

Însuși președintele afirmă la Congresul al XIII-lea că sursa primară a literaturii trebuie să fie viața: „Sursa de inspirație să fie izvorul viu al muncii, al vieții poporului nostru, nu ulcioarele, chiar aurite, care pot deforma realitățile. A sorbi apa nu din ulcioare, ci din izvoarele limpezi, dătătoare de viață, constituie — și va constitui întotdeauna — singura sursă adevărată de inspirație pentru toți creatorii patriei noastre”²⁴

Astfel, scriitorii se conformează, iar cum poezii au un statut preferențial când vine vorba de propagandă, îi își înțeleg menirea, iar dorința președintelui este îndeplinită, întrucât el este pus alături de personalități istorice, precum Burebista, Decebal, Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare etc. „Ne-a fost dat, / Prin vreme, / S-avem bărbați / De care să ne sprijinim / Sufletele. / De aceea, / Îi strigăm: / În fața patriei / Și-i numim Decebal,

²⁰ Marian Popa, *Op. cit.*, p. 39.

²¹ Simion Bărbulescu, *Adevărata sursă de inspirație*, în „Luceafărul”, Anul XXXII, nr. 42, 21 oct. 1989, p. 2.

²² Dumitru Mureșan, *Istoria națională oferă scriitorului o inepuizabilă sursă de inspirație*, în „Vatra”, Anul XIV, nr. 8, 1 august 1984, p. 6.

²³ Anton Cosma, *Sentimentul datoriei față de literatură*, în „Vatra”, Anul XIV, nr. 8, 1 august 1984, p. 6.

²⁴ Ovidiu Ghidirmic, *Realismul literaturii noastre*, în „Ramuri”, Anul XXII, nr. 1, 15 ianuarie 1985, p. 4.

Ștefan, Mihai / Și Nicolae.”²⁵

6. Profilul poetului și receptarea

În ceea ce privește profilul creatorului poeziei aservite, am amintit deja că el era, în general, un oportunist, cu o cultură precară. Uneori, versificatorii erau oameni simpli, de rând, muncitori, care nu aveau nimic de-a face cu meșteșugul literar, ci numele lor apărea în dreptul unor versuri care deseori nici nu le aparțineau, ci erau create de editori, deoarece dădea bine ca elogiile să vină nu doar din partea așa-zișilor artiști consacrați, ci și din rândul oamenilor muncii, pentru a scoate în evidență cât de iubit era președintele de către popor. Așa se explică faptul că numai în „România literară” numele celor care scriau în cinstea lui Ceaușescu depășea suta.

Totuși existau și așa-zii poeți, care nu aveau neapărat o formare în acest domeniu sau talent scriitoricesc, dar alegeau să scrie poezie aservită, de dragul prestigiului și al recompenselor. Dacă în anii ‘50 printre cei care scriau poezie de propagandă erau și poeți valoroși care credeau în idealurile comunismului, mulți dintre ei având chiar carnet de partid și fiind înșelați de aparențe²⁶, în anii ‘80 situația este diferită.

În contextul războiului proaspăt încheiat, chiar intelectuali de elită aveau așteptări mărețe de la comunism, iar volumul de interviuri „Lumea de mâine”²⁷ de Ion Biberi ne stă drept mărturie. Ei erau însuflețiți de o dorință de înnoire a literaturii. Ceea ce i-a captivat pe poeții valoroși ai vremii a fost tocmai redarea realității prin intermediul literaturii. „După 1944, organele de presă criptocomuniste au publicat articole îmbietoare în care se cerea o literatură cu priză la realitate. Nu puțini scriitori au văzut în acest îndemn o chemare onestă făcută în numele unei necesare înnoiri a registrului artistic după ani de formalism și de exercițiu abstract”²⁸.

După 1970, procedeele compromiterii se diversifică. Propaganda nu se mai putea bizui pe argumentul fricii, care bântuia deceniul șase. Era nevoie de argumente oferite conștiinței în cazul unora sau creșterea ofertei, în cazul altora. „Dificilă era doar pierderea rușinii – prima concesie. După muștrările de conștiință de rigoare, se pune în mișcare mecanismul autosugestiei și scriitorii descopereau că este bine ceea ce fac, că au făcut-o și alții în epoci similare, că important este să ai talent și să făptuiești ceva, cu profesionalism, în felia de viață câtă ți s-a dat.”²⁹ Propagandiștii urmăreau, de asemenea, normalizarea răului și voiau să dea impresia că a avea valoare înseamnă să publici fără efort și cu ușurință.

Nici profilul receptorului literaturii de propagandă nu mai seamănă cu acela care se conturase la începuturile comunismului. Atunci, se avea în vedere, în special, pătura semianalfabetă a societății, deoarece aceasta constituia un public influențabil, ușor de modelat, în vederea a ceea ce se numea „omul nou”. „Forurile propagandei au avut în vedere doar păturile semianalfabete sau cu o educație precară, adolescenții și copiii lesne sugestionabili din primele clase primare, femeile sindicaliste, [...]

²⁵ Dumitru Udrea, *Prin vreme*, în „România literară”, Anul XVII, nr. 28, 19 iulie 1984, p. 7.

²⁶ v. cazul Magdei Isanos în: Eugen Negrici, *Op. cit.*, p. 35.

²⁷ Ion Biberi, *Lumea de mâine*, București, Editura Forum, 1946.

²⁸ Eugen Negrici, *Op. cit.*, p. 35.

²⁹ *Ibidem.*, pp. 537-538.

țărani săraci, fără pământ ori alte mijloace de producție.”³⁰

Nu tot așa stau lucrurile după câteva decenii. În anii ‘80, oamenilor le era lehamite deja de spectacolul așa-zisei democrații, fiind sătui de jocurile propagandei, de cozile interminabile, de politica de austeritate și de îngrădirea drepturilor cetățenești. Scriitorii nu mai credeau în comunism, nu îl apreciau, într-adevăr pe Ceaușescu, ci scriau doar pentru a avea parte de beneficii. Cititorii jucau același joc de rol. Nimeni nu îndrăznește să spună pe față ceea ce credea despre regim și despre conducător. Deși nu mai domnea aceeași teroare de la începutul instaurării comunismului în România, totuși oamenii trăiau cu teama de a nu fi sancționat, de a nu fi luat în evidențele Securității, deoarece orice ieșire din decor avea să fie pedepsită: „Au existat și acțiuni anticeaușiste individuale, dar cu ecou redus. O scrisoare-manifest răspândită în iunie 1969 cere delegaților la al treilea Congres PCR să nu-l mai realegă pe Nicolae Ceaușescu și echipa sa; alta, în 1970, având aceeași autori, doi tehnicieni arestați și condamnați la 18 ani de închisoare, eliberați în 1977, dar pedepsiți mai departe prin lichidări în familii.”³¹

Iată, așadar, de ce chiar dacă nu agreau sistemul, dictatura, pe conducător sau poezia adresată lui, publicul nu își permitea să opună rezistență. Riscurile erau prea mari, iar încercările de a te opune se putea transforma în eșec și într-o nenorocire pe plan personal.

7. Concluzii

În încercarea de a crea iluzia destalinizării și pentru a distruge cultul personalității înaintașului său, Nicolae Ceaușescu a permis o perioadă de destindere chiar și în domeniul literar, însă pentru a evita pericolul ca această libertate să nu ducă la formarea unei elite intelectuale, conducătorul a impus forțat, în deceniul opt, realismul socialist și a intensificat cenzura. Conducătorul s-a folosit de acest prilej pentru a-și consolida cultul personalității, el însuși fiind privit ca un erou național, un salvator care are capacitatea de a duce poporul „pe cele mai înalte culmi ale progresului și ale prosperității”.

Analizând cele aproximativ 350 de poezii encomiastice publicate în „România literară” în perioada anilor ‘80, am constatat că ele apăreau în special cu ocazia zilei de naștere a președintelui sau în preajma unor sărbători naționale precum 1 Mai sau 23 August ori cu ocazia Congreselor P.C.R., un motiv des întâlnit în poezii fiind Congresul al IX-lea, când Nicolae Ceaușescu devine secretar general de partid.

Apărute încă de la începutul anilor ‘70, poeziile de mărire a conducătorului apar cu precădere în săptămânalul de cultură în anul 1984, când are loc cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R., precum și în 1989, la Congresul următor.

Imaginea lui Ceaușescu este aceea a unui Conducător suprem, Strateg desăvârșit, cel care se sacrifică pentru țară, precum Dumnezeu pentru creația sa. Alături el este surprins în ipostaza unui demiurg suficient sieși care ține tot universul pe umeri. Ceaușescu este Primul Fiu al Patriei, Luptător, Far, Vizionar, Erou și nu în ultimul rând, Marele Revoluționar, pentru că se propagă ideea că el ar fi fost cel care

³⁰ *Ibidem.*, p. 45.

³¹ Marian Popa, *Op. cit.*, p. 35.

a eliberat România de sub jugul fascist. Astfel, ceea ce înainte de comunism reprezenta celebrarea muncii, devine sărbătorirea eliberării de sub opresiunea inamicului, care a fost revendicat de cultul președintelui.

Propaganda comunistă din România s-a folosit de toate pârghiile posibile pentru a-și atinge scopurile, iar poezia a fost una dintre modalitățile utilizate în acest sens. Astfel, ea a reușit nu doar să păteze esteticul, dar și să compromită imaginea poetului.

Referințe bibliografice

- ***. *Conferința Națională a Organizației pionierilor*, în „Scînteia”, anul XLI, nr. 8946, 22 octombrie 1972, p. 3.
- ***, *Scînteia*, 13 decembrie 1961, p. 2.
- ARIEȘESCU, Nicolae, *Aprindem sus iubirea partidului prin tine*, în „România literară”, anul XIV, nr. 4, 22 ianuarie 1981, pp. 12-13.
- BĂRBULESCU, Simion, *Adevărata sursă de inspirație*, în „Luceafărul”, anul XXXII, nr. 42, 21 octombrie 1989, p. 2.
- BÂRNA, Vlaicu, *Geneză*, în „România literară”, anul V, nr. 44, octombrie 1972, p. 3.
- BIBERI, Ion, *Lumea de mîine*, București, Editura Forum, 1946.
- COPILU-CHEATRĂ, V., *Garoafe roșii pentru Marele Ales*, în „România literară”, anul XIII, nr. 12, 20 martie 1980, p. 6.
- COSMA, Anton, *Sentimentul datoriei față de literatură*, în „Vatra”, anul XIV, nr. 8, 1 august 1984, p. 6.
- CRÎNGULEANU, Ion, *În limba română*, în „România literară”, anul XXI, nr. 2, ianuarie 1988, p. 6.
- DIKÖTTER, Frank, *Cum să fii dictator. Cultul personalității în secolul XX*, trad. de Doru Căstăian, Iași, Polirom, 2020.
- GHIDIRMIC, Ovidiu, *Realismul literaturii noastre*, în „Ramuri”, anul XXII, nr. 1, 15 ianuarie 1985, p. 4.
- MARIN, Manuela, *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008.
- MUREȘAN, Dumitru, *Istoria națională oferă scriitorului o inepuizabilă sursă de inspirație*, în „Vatra”, anul XIV, nr. 8, 1 august 1984, p. 6.
- POPA, Marian, *Istoria literaturii de azi pe mîine*, București, Fundația Luceafărul, 2001.
- POPESCU, Dumitru, *Am fost și cioplitor de himere*, București, Editura Expres, 1993.
- PRESCHER, Hans, *Hymnen auf Adolf Hitler*, <https://www.spiegel.de/geschichte/peinliche-poesie-a-949734.html> (accesat la data de 8 decembrie 2023).
- SELEJAN, Radu, *Omul țării*, în „România literară”, anul XIX, nr. 4, 23 ianuarie 1986, p. 6.
- SWEENEY, John, *The life and evil times of Nicolae Ceaușescu*, Londra, Hutchinson, 1991 apud. Manuela Marin, *Originea și evoluția cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu*, Alba Iulia, Editura Altip, 2008.
- UDREA, Dumitru, *Prin vreme*, în „România literară”, anul XVII, nr. 28, 19 iulie 1984, p. 7.
- VĂDUVA-POENARU, Ion, *Eroul națiunii*, în „România literară”, anul XVII, nr. 4, 26 ianuarie 1984, p. 6.
- VON SCHENKENDORF, L., *Gott, segne unseren Führer!*, <https://archive.org/details/gott-segne-unseren-fuhrer-version-2> (accesat la data de 8 decembrie 2023).